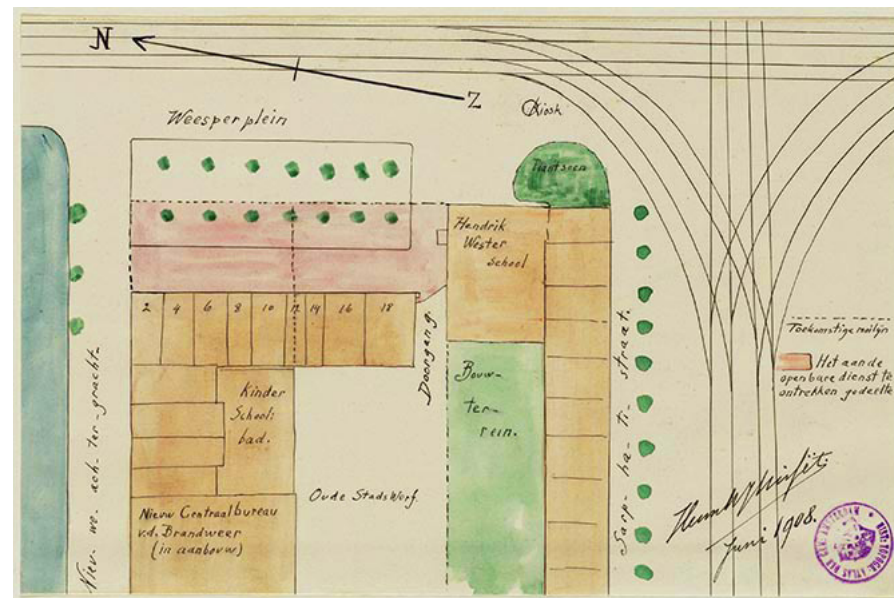

1908 - De Diamantbeurs op het Weesperplein

De Weesperstraat was een van de belangrijke uitvalswegen van Amsterdam en daarom was er aan het eind van de straat bij de Weesperpoort een wagenplein, net zoals bijvoorbeeld bij het Haarlemmerplein en het Leidseplein. Dat leverde veel werk op voor de verzorgende ambachten zoals smederijen, wagenmakers, logementen, herbergen en natuurlijk veel cafés die zich rondom het plein vestigden. In 1843 kwam de spoorlijn naar Utrecht gereed en vertrok er vanaf Station Weesperpoort tweemaal daags een trein heen en terug naar Utrecht. Dat veroorzaakte op den duur een flinke afname van het vervoer per koets of wagen. Eind 19de, begin 20ste eeuw was, op de horeca na, het aantal ondernemingen rond het plein flink op zijn retour, maar op de aquarel van Misset zien we juist in deze hoek nog enkele restanten ervan. In 1908 werd in overleg met en instemming van B&W van Amsterdam een deel van het plein geofferd aan de nieuw te bouwen diamantbeurs.

Dus werd Misset weer op pad gestuurd om de bestaande situatie vast te leggen.

Hij maakte niet alleen een fraaie aquarel, maar tekende ook een plattegrond waarop we kunnen zien hoe de rooilijn naar voren werd verplaatst (roze vlak) en op dezelfde hoogte gebracht als de bebouwing aan de Sarphatistraat. De bestaande doorgang naar de (Voormalige) Stadstimmertuin bleef bestaan.

Misset maakte twee nagenoeg identieke aquarellen van deze plek, één met een geschilderd passe-partout eromheen.

Al meer dan 400 jaar lang is Amsterdam leidinggevend op het gebied van de diamanthandel. Laten we eens kijken hoe dat zo gekomen is. In het zuiden van Europa was het Moorse rijk aan de macht en in Spanje en Portugal waren de Joden niet langer welkom. Velen van hen vlucht-

- ▲ De bij de aquarellen horende plattegrond van het Weesperplein (SAA)
- ◀◀ De westzijde van het Weesperplein; gesign. Herm. M. J. Misset '08 (SAA)
- ◀ Het was geen uitzondering als Misset een aquarel voor een andere opdrachtgever nog een keer maakte, maar ze verschilden zeker van elkaar

ten naar het noorden en een grote groep kwam in Antwerpen terecht, maar toen ook hier de intolerantie toenam, moesten de Joden opnieuw een veilig heenkomen zoeken. Vanaf ongeveer 1600 kwamen deze Sefardische Joden naar Amsterdam. Nederland stond in die tijd bekend als het meest tolerante land van Europa. De stad was immers in 1578 overgegaan op het protestants geloof en Amsterdam als handelsstad zag de komst van de vaak rijke Sefardische Joden wel zitten. Veel van de Portugese Joden die naar Nederland kwamen, waren juweliers. Zij brachten hun kennis en vakmanschap van het diamantslijpen en -polijsten met zich mee, evenals hun handelscontacten in landen waar ruwe diamant werd gevonden, zoals India en Brazilië.

Vanaf begin 17de eeuw ontvluchtten ook veel Oost-Europese Joden

- ▲ Het eerste onderkomen van de Beursvereniging voor de Diamanthandel in gebouw Casino op het Waterlooplein in 1905 (SAA)
- Het nieuwe beursgebouw op de Nieuwe Achtergracht, hoek Weesperplein (SAA)

hun land, waar de beruchte pogroms hele bevolkingsgroepen terroriseerden en iedereen doodden die het niet eens was met de heersende overtuiging. Dit waren de Asjkenazische ofwel Hoogduitse Joden, die in tegenstelling tot de rijke Sefardische Joden zeer arm waren. Het liberale en tolerante Amsterdam opende zijn deuren voor deze vluchtelingenstroom, maar het was voor de vluchtelingen niet mogelijk om een traditioneel beroep uit te oefenen, omdat zij door de machtige gilden uitgesloten werden van deelname. Er was echter een alternatief, want de gilden hadden geen invloed op het relatief nieuwe ambacht van diamantslijpen. Hoewel het drie tot vijf jaar duurde om meesterslijper te worden, konden de arme Joden diamantslijper worden en daarmee in hun levensonderhoud voorzien.

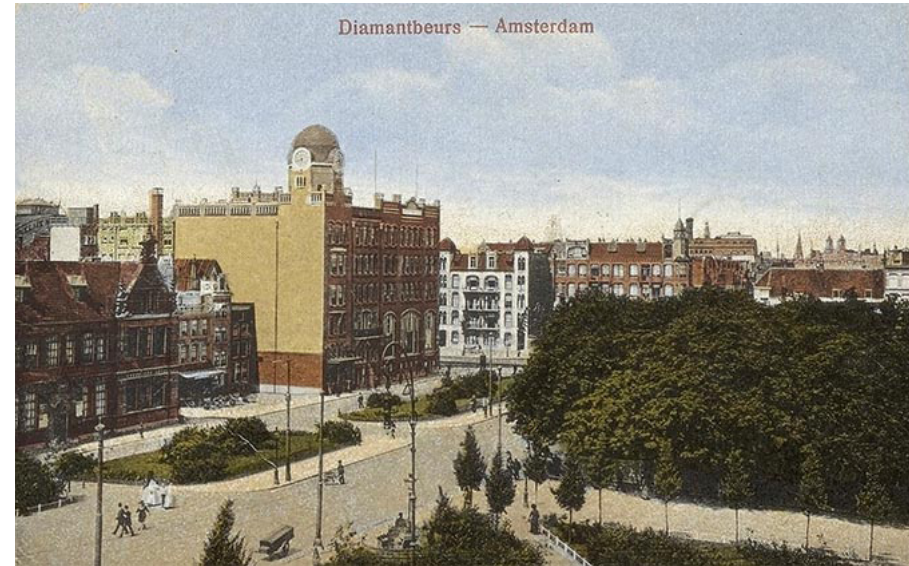
Na de ontdekking van de Braziliaanse diamantvelden in 1725 slaagde Amsterdam erin het monopolie op de invoer van ruwe diamanten uit dat land te bemachtigen. Plotseling kwamen er grote hoeveelheden diamanten naar Nederland en raakte Amsterdam bekend als de Diamantstad. Dat ging goed totdat vanaf het midden van de 19de eeuw de

diamantvelden van Brazilië begonnen op te drogen. Diamanten werden opnieuw schaars en faillissementen en werkloosheid troffen de diamantindustrie.

Gelukkig werden net op tijd rond 1870 in Zuid-Afrika grote diamantmijnen ontdekt. Hierdoor kon de grote toestroom van diamanten weer op gang komen en het beroep van diamantbewerker worden gered. De gouden jaren keerden weer terug voor de Diamantstad en deze periode werd daarom de Kaapse tijd genoemd. De lonen stegen flink en daarmee de welvaart onder het Joodse proletariaat. Tegelijkertijd nam de rijkdom van de middenklasse in zowel Europa als de Verenigde Staten toe. Diamanten waren nu populairder dan ooit, omdat steeds meer mensen zich dat konden veroorloven.

Op 17 september 1890 keurde de Nederlandse koning Willem III de documenten voor de 'Eerlijke Maatschappij voor Diamanthandel' goed. Dit betekende dat 's werelds eerste Diamantbeurs, gevestigd in Amsterdam, kon worden geopend.

Vanaf toen hield de 'Beursvereniging voor den Diamanthandel', in de wandeling 'de Club' geheten, van zondag tot vrijdagmiddag diamantbeurs in de grote zaal van gebouw 'Casino' aan het Waterlooplein en op de bovenste verdieping werden ook ruimten in gebruik genomen als kloverswerkplaatsen met de bijbehorende kantoren. De beurshandel floreerde en de ruimte werd de vereniging snel te krap. Men begon om te zien naar een andere locatie. Het oog viel tenslotte op het Weesperplein, hoek Nieuwe Achtergracht, waar een aantal panden werd aangekocht. Met de gemeente Amsterdam werd een akkoord bereikt omtrent de aankoop van een flink stuk van het Weesperplein waarna de bouw van de nieuwe Diamantbeurs kon beginnen.

Architect Gerrit van Arkel werd in de arm genomen voor het ontwerp. Het werd een opvallend gebouw met zijn markante hoektoren, kleurrijke materialen en rijke details in metselwerk en tegeltableaus. Met name de gevelbeëindiging had een verfijnde afwerking. Deze verfijning is na een verwoestende brand in februari 1956 en verschillende

- ▲ De Diamantbeurs vanuit de Sarphatistraat gezien (SAA)
- Het keuren van diamanten (SAA)

verbouwingen en uitbreidingen volledig verloren gegaan. Gelukkig zat de brandweerkazerne meteen om de hoek en was de blusboot Jan van der Heijden snel ter plaatse. Na die brand moest het pand gedeeltelijk worden afgebroken, maar dankzij de vuurvaste kluizen en het feit dat de meeste diamanten in de kelder lagen, ging er geen diamant verloren.

De Diamantbeurs in de 1ste Wereldoorlog

In verband met de oorlogsdreiging luidden op 31 juli 1914 in het hele land de klokken, werden overal aanplakbiljetten opgehangen en een algehele mobilisatie afgekondigd. Meer dan 200.000 Nederlandse mannen werden opgeroepen voor militaire dienst, voertuigen en paarden gevorderd en voorraden aangelegd. Alle militairen moesten zich op 1 augustus melden bij hun kazerne. Het leger bestond uit de militie

- ▲ In 1956 ontstond een grote brand in de Diamantbeurs (SAA)
- ▶ Aankomst Belgische vluchtelingen in Amsterdam in 1914 (SAA)

(het veldleger), de landweer (die bewaakte onder meer de grens, kust, bruggen en spoorwegen) en de landstorm. Ze werden per trein naar de grens of naar één van de andere verdedigingslinies gebracht, maar ook werden velen ondergebracht bij burgers. In Amsterdam ontstond in de eerste dagen van augustus een run op De Nederlandsche Bank op de Oude Turfmarkt. Voor de deuren van het statige gebouw stond het iedere dag zwart van de verontruste burgers die hun papiergeld wilden inwisselen voor zilvergeld en pasmunt. Ze hadden geen vertrouwen meer in bankbiljetten.

Met de bedoeling Parijs te veroveren, kozen de Duitsers voor de kortste weg en vielen op 4 augustus 1914 België binnen. Nederland lag net buiten deze route, maar het scheelde weinig. Al meteen na de inval kwam de vluchtelingenstroom naar Nederland op gang. Toen op 10 oktober 1914 Antwerpen viel, vluchtten naar schatting 1 miljoen burgers naar Nederland. De reden van de vlucht was de agressie bij de Duitse troepen: dorpen en steden werden in brand gestoken, inwoners

vermoord en er werd geplunderd. Voor het 6½ miljoen inwoners tellende Nederland was het een zware opgave om al deze vluchtelingen te huisvesten en te voeden. Ruim 20.000 vluchtelingen kwamen in Amsterdam terecht. Ze werden eerst naar de Koopmansbeurs of Effectenbeurs gebracht, waar de registratie plaatsvond en daarna gehuisvest in instellingen en gebouwen zoals de Olofskapel, de Nieuwe Walenkerk, dierentuin Artis en de Diamantbeurs op het Weesperplein. Deze opvangplaatsen bleken voor de lange termijn niet geschikt om de grote hoeveelheid vluchtelingen op te vangen, waarna er andere opvangplekken werden ingericht in de loodsen op de IJkade en de Handelskade.

Tenslotte werden er speciale opvangkampen ingericht zoals bij o.a. Ede, Nunspeet en Amersfoort.

Tot de 2de Wereldoorlog was de Amsterdamse Diamantbeurs het wereldcentrum voor de diamanthandel. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vielen de Duitsers de Amsterdamse Diamantbeurs binnen en werden

alle aanwezige handelaren gedwongen hun voorraad diamanten af te staan.

Door de oorlog had Amsterdam veel diamantslijpers, diamanthandelaren en diamanten verloren, want 95% van de diamantbewerker was Joods. Na de Tweede Wereldoorlog krabbelde de diamantindustrie weer op, net als de rest van Nederland. De oorlog had echter een einde gemaakt aan de leidende positie van Amsterdam als diamantcentrum van de wereld. De kennis en de technieken van het diamantslijpen bleven gelukkig bewaard. De diamantbewerker die na de oorlog terugkwamen, hebben ervoor gezorgd dat Amsterdam tot op de dag van vandaag 'The City of Diamonds' genoemd kan worden.

Ria Scharn-Luijben

- ▲ In 1914 werden Belgische vluchtelingen o.a. ondergebracht in de Diamantbeurs; hier een eetzaal... (SAA)
- en in de biljartkamer kwam een slaapzaal voor vrouwen (SAA)